

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ

ДОСВІД ЄВРОПИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Матеріали
I Міжнародної наукової конференції
17–18 листопада 2023 р., м. Запоріжжя

ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ

ДОСВІД ЄВРОПИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Матеріали

I Міжнародної наукової конференції
17–18 листопада 2023 р., м. Запоріжжя

Видання здійснено в рамках проекту Європейського Союзу за програмою Еразмус+, напрям Жана Моне «Tailoring European Memory Politics for Peacemaking in Ukrainian Society» (620386-EPP-1-2020-1-UA-EPP-JMO-MODULE)

Підтримка Європейської Комісії у створенні цього видання не означає схвалення змісту, який відображає лише погляди авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, що міститься в ньому.

Publication prepared and funded under Erasmus+ Jean Monnet Actions «Tailoring European Memory Politics for Peacemaking in Ukrainian Society» (620386-EPP-1-2020-1-UA-EPP-JMO-MODULE)

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Tailoring European Memory Politics
for Peacemaking in Ukrainian Society
620386-EPP-1-2020-1-UA-EPP-JMO-MODULE

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Повсякденний світ місцевих жителів розділювався на війну та окупацію. Перша розпочалася із ракетними ударами по Мелітополю, Бердянську, Генічеську, нескінченними колонами російської техніки, жорстокими обстрілами Василівки, Токмака, Полог, Каховки, Херсона. Друга настала, коли бойові дії відсунулися на північ, а на зміну їм прийшли тотальний терор, залякування, пограбунок та викрадення людей. Страх війни змінився страхом миру під російською владою.

У цьому контексті значний інтерес становить концепція культурної травми П.Штомпки, яку засновано на однаковому важливому значенні як самої травматичної події (вторгнення іноземних військ), так і її подальших наслідків та інтерпретацій (репресії, інформаційний вакуум, евакуація, псевдорендунг). Травматичний досвід мешканців прифронтового Оріхова, де росіяни не лишили жодного цілого будинку, та сусіднього окупованого Токмака, де були лише епізодичні бойові зіткнення, суттєво відрізняється. На думку Штомпки, травматизація проходить через кілька фаз: травматичний інцидент, пошук відповідних репрезентацій та створення травматичного дискурсу, поширення травматичних симптомів на певну соціальну спільноту, посттравматична адаптація та детравматизація (Szotmorka, 2000: 453–454). Очевидно, що така послідовність буде різною для Ірпеня, Бучі, Гостомеля, де ворог був близько місяця, Ізюма та Високопілля, де триколори майоріли сім-вісім місяців, та Бердянська, де рашисти панують майже два роки. Описуючи свої почуття, люди фактично розповідають нову історію, сповнену особистим травматичним досвідом.

Спиралючись на результати серії глибинних інтерв'ю, які було проведено у серпні 2023 р. у с. Костирка Бериславського району Херсонської області, що перебувало під російським контролем з квітня по листопад 2022 р., ми виокремили основні моменти цього досвіду. Із 9 респондентів – шестеро були в окупації весь час, а троє – виїхали на вільну територію до звільнення, що дає змогу повною мірою проаналізувати

ТРАВМАТИЧНИЙ ДОСВІД РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ

Олександр Зубченко,

Мірипольський державний університет, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6748-3981>

THE TRAUMATIC EXPERIENCE OF THE RUSSIAN OCCUPATION OF SOUTHERN UKRAINE

Oleksandr Zubchenko,

Mariupol State University, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6748-3981>

Доповідь присвячено аналізу травматичного досвіду жителів Південної України, які пережили російську окупацію у 2022 р. Беручи за основу теоретичну модель П. Штомпки та спираючись на результати емпіричних досліджень, що проведени у Херсонській області, автор аналізує особливості когнітивного, емоційного та поведінського досвіду людей у кожній із фаз травматизації, визначає перспективи детравматизації індивідуальної та групової свідомості.

Із перших днів повномасштабного російського вторгнення у лютому 2022 р. Південь України опинився в епіцентрі ворожого наступу. Протягом короткого часу загарбники окупували понад 75 % території Запорізької області та 90 % Херсонщини, де проживало майже 1,7 млн. людей. В їхньому житті починалася нова сторінка, сповнена болем і трагедій, мужності та самовідданості.

почуття та емоції людей як на початку, так і в останні дні окупації.

Російські війська увійшли до села лише через певний час після взяття під контроль навколишньої території. Спочатку травматичним інцидентом стає блокада населеного пункту (««Было беспокойство, они нас окружили по краям села»), а вже згодом вступ російських солдат («бачу по вулиці їде «ТИГР»... і я не знаю що робити: і Сірюжика (син респондентки – авт.) треба забрати... вдруг побіжу до Сірюжика а мене тут розстріляють вместе з ним»). Люди знаходяться під гнітючими враженнями від чисельності («Коли вони зайшли в село, повзли, як саранча») та зухвалості (стала колона біля нас . оказується у сусідки Наташі вирили великий канал і там закопали це все» (військову техніку – авт.) ворога).

У подальшому травматичний дискурс розширюється за рахунок інтерпретацій: терору проти мирного населення («заїхала колона, начали проверять у нас документи, нашу тероборону бить»), репресій проти окремих соціальних груп («як зайшли в перший день, почали шукати сина, він був в АТО»), мілітаризації житлових кварталів («по пустим домам ховали техніку»), нових символів («Ми на ворота вішали білі ленточки, що тут живуть мирні люди») та правил (««наніч до тьоть Наташі ночувать, на день додому щоб ніхто не послился») виживання.

Поширення травматичних симптомів відбувається за кількома напрямками: соціальне відчуження («дітей не то що з двору, з хати було страшно випускати. Страшно було ходити по селі, страшно було ходити в магазин»), незвичні ознаки небезпеки («рано утром... чуємо гавкіт собак, це приїхала проверка, бо собаки так не будуть гавкати на своїх»), звуження доступного простору («Ми не мали права вийти з двору, ми не мали права свободно передвигаться»), знищення меж приватності («вдома було лянчно-вони без стуку заходили в двори, были постійні проверки, вікна закривали»), вироблення нових соціальних практик («так дзвонили, щоб

вони не бачили. Телефони шуршали, якщо найдуть прапор України або десь написано Слава Україні – то таких получиш пиздячки, що почки виригивати будеш»).

Прихід українських визволителів стає потужним сигналом про необхідність адаптуватися до нових реалій та переосмислювати події окупації, розбиратися у своїх вчинках та морально-психологічному стані. Звуки запеклих боїв, що наближаються з півночі, замість страху та відчаю, привносять надію – наші йдуть (««Ооо, (радість) було чути обстріли, все ближе-ближе-ближе, вибухи були і авіація літала»). Українські солдати на вулицях Костирки немов повертають частку мирного життя: «Жінки плакали, радість була, тягар, який висів на плечах, пута-вони злетіли, легше стало, і дишалося як при Україні, вроді як стало все на свої місця, ніби сон пройшов». Люди сприймають звільнення як повернення дотравматичного стану та водночас розуміють, що окупація ще довго нагадуватиме про себе соціальними конфліктами та розколами: «Не хочемо виходить з двору, не хочемо спілкуватися з тими людьми, які... тебе придали під час окупації... не хочеться, не чуть, не бачиться»).

Детравматизація передбачає як чітке усвідомлення своїх очікувань та реальності («Думали, що буде мир, не будуть стріляти, а вийшло по-іншому»), того, що рух до перемоги перетворюється зі спринту на марафон («Война не закончилась, все рівно ми знаходимось на грані), так бачення колективних («Одне бажання – щоб допомогли нам більше озброїєм, і літаками, щоб хлопці могли достойно зробити контрнаступ і відбити їх») та індивідуальних («Надіємся що все буде, все востановим потихеньку») перспектив.

Таким чином, вивчення травматичного досвіду перебування у російській окупації знаходиться лише на початковій стадії/ На нас чекає поява багатьох цікавих вітчизняних концепцій, що описуватимуть життя після «руського мира». Разом з тим згадані вище особливості слід враховувати при відновленні суспільно-політичного життя на звільнених зем-

лях, зокрема, при формуванні місцевої влади та ухваленні рішень при можливості проведення виборів.

Література

1. Sztompka, P. (2000). Cultural Trauma: The Other Face of Social Change. *European Journal of Social Theory*. № 3(4), 449–466. DOI: 10.1177/136843100003004004.

ОСНОВНІ ВИМІРИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ У ПОСТФРАНКІВСЬКІЙ ІСПАНІЇ

Оксана Казакова

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3880-9684>

THE MAIN DIMENSIONS OF THE FORMATION OF MEMORY POLICY IN POST-FRANCO SPAIN

Oksana Kazakova

Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-3880-9684>

The publication describes the main dimensions of the memorial policy in Spain after the overthrow of the authoritarian regime of F. Franco. The features and the main contradictions in the implementation of memorial practices in modern Spain are revealed. The emphasis is on ideological coloring and socio-political contradictions in the conditions of consolidation of legal norms.

Маніпулювання пам'яттю про минуле, викладання історії, створення символів і їх втілення були і залишаються місцем боротьби політичних сил. Політика пам'яті на даний час є нагальною потребою нашої держави, якій необхідно консолідувати суспільство, здатне в майбутньому забезпечити країні гідне місце у системі міжнародних відносин, а в умовах повномасштабної війни, загрози територіальній цілісності – змоги відстояти незалежність та суверенітет.